

Romano hangos

ROMSKÝ HLAS • ČTRNÁCTIDENÍK ROMŮ V ČESKÉ REPUBLICE • ROČNÍK 24 • ČÍSLO 16 • VYŠLO 19. LISTOPADU 2022

CENA 18 Kč

Jan Pokuta:
Alternativní zdroje
energie

strana 2

Komentář Tomáše Ščuky:
Listopad a připomínání si
sametové revoluce

strana 3

Rozhovor s Patrikem
Kotlárem
„Jdeme dál“ znamená jít
směrem k participaci...

strana 4 a 5

ZPRÁVY

Vznikne pozice vládního zmocněnce pro romské záležitosti

Praha – Ministerstvo vnitra zaregistrovalo devět kandidátů do prezidentských voleb. O hlasy voličů se budou ucházet Andrej Babiš, Jaroslav Bašta, Pavel Fischer, Marek Hilšer, Danuše Nerudová, Petr Pavel, Denisa Rohanová, Josef Středula a Tomáš Zima.

Olomouc – S devítiměsíční podmínkou s rok a půl dlouhou zkušební dobou odešel od Okresního soudu v Olomouci muž, který letos v květnu v Olomouci rasisticky nadával skupině Romů a pak jednoho z nich napadl pěstí a na zemi ho kopl do hlavy. Informovala o tom Česká televize na základě trestního příkazu. Verdikt je pravomocný.

Brno – 17. listopadu proběhl druhý společný workshop IQ Roma servis a Společenství Romů na Moravě – „Jak se stát novinářem v multimediální současnosti“. Šéfredaktor RH Sabir Agalarov během šesti hodin vysvětlil talentovaným účastníkům workshopu, jak se píše text, který je základem všech médií. Tři nejlepší texty, které za den vznikly, zveřejníme v tomto čísle.

Do konce roku by měla současná vládní koalice jmenovat zmocněnce pro romské záležitosti. Daný úkol vychází ze Strategie rovnosti, začlenění a participace Romů pro období 2021–2030. Tento strategický dokument vlády se tváří poměrně ambiciózně. Dá se říci, že je to snad i poprvé, kdy dokument vytvářeli romští občanští zástupci Rady vlády. Stanovené priority, jako jsou zvýšení účasti Romů, boj proti antiganismu a segregaci ve vzdělávání romských dětí či podpora etno-emancipace, zní vskutku nadějně. Rozhodující však bude naplňování strategie ze strany vládních resortů. Dlouhou dobu zatím všechny plány ve prospěch integrace Romů zůstávají v papírové podobě. Vůle politické a veřejné moci chybí.

Je také škoda, že při tvorbě poslední strategie byl našim nepřítel čas. Rada zmíněných priorit si vzhledem ke společenským nerovnostem zaslouží hlubší popis dopadů na nás všechny. Stejně tak není ve strategii jednoznačně zakotven

status zmocněnce. V různých kuloárech tak hovoříme o nové pozici pro Romy, ale již neznáme její působnost, pravomoci ani kompeten-

ce. V konečném důsledku se tedy můžeme dočkat i romského zmocněnce na úrovni řadového úředníka státní správy. Občanská část Rady

vlády si tuto skutečnost uvědomuje delší dobu. I proto volá déle než rok

Pokračování na str. 2

Hazard na „piku“, alkohol a posedlost penězi tvoří atmosféru „Bronxu“. Rvačka v herně je toho ilustrací

Dne 13. 11. se odehrála krvavá potyčka, která vyústila ve dvoudenní hospitalizaci zaměstnance herny s bodnými a řeznými ranami, jeho bratra a dalších čtyř hostů známého lokálu na ulici Cejl. Ihned v úvodu je třeba podotknout, že se nejednalo o vyřizování účtů mezi rodinnými klany znepřátelených skupin, jak se mnozí uživatelé sociálních sítí, hlavně z majority, domnívají.

O co vlastně šlo? Podle našich zdrojů jednoduše šlo o to, že neteř poškozeného odcizila doma u svého strýce drahý zlatý šperk, který následně s jedním ze svých kamarádů zpeněžila v jedné ze zastaváren. Právě tento kamarád se svým bratrem rozpoutal v herně krvavou lázeň noží a nyní je čeká trest.

Oba útočníci byli v době napadení podle svědků značně posílení alkoholem a ještě „něčím“. Zdroje blízké rodině uvádí, že původně se vše mělo ujednat ústní domluvou mezi poškozeným a těmi, kdo zpronevěřili zlato.

foto: CNN Prima NEWS

Pokračování na str. 2

Články účastníků workshopu „Jak se stát novinářem ve světě multimédií“

Útok na Polsko

Dne 15. 11. v 16 hodin spadly údajně dvě ruské rakety na polské území nedaleko města Krakow. Počet obětí a zraněných civilistů není přesně znám, evidují se zatím dvě oběti. Místo pádu je chaotické a pod požárem. Silnice a cesty do Krakova a okolí jsou zablokovány hlídkami policistů a hasičů, kteří míří k dopadu raket. Polsko vyhlásilo stav ohrožení a doporučuje civilistům nepřibližovat se k místu pádu.

Pomalou se situace uklidňuje. Požár se zmenšuje a místo je bez civilistů. Konečný počet obětí zůstal na čísle dvě.

Dorazil též starosta města Krakow Jacek Majchrowski spolu se svým týmem a představiteli velvyslanectví ruské federace. Vše se důkladně vyšetřuje a pokládají se otázky. Jaký byl důvod? Byly to opravdu ruské rakety? Je to snad náznak ruské agrese nebo útok někoho jiného? To se teprve dozvíme.

Feri Štefan

Romové a inflace

Stejně jako ostatní státy a národy, tak i Romové vnímají skok cen, od potravin k energiím. Inflace dopadá na nás všechny, ale ne každý to řeší stejně. Někdo zkrátka šetří. Jak palivy tak energiemi. Ale co například jídlo, léky a další potřeby?

Romové jsou známí životním mottem „dnešek je dar, užijme si ho“. Jinak řečeno, žijeme dneškem, tímto momentem, právě teď. Takže mezi důležitými hodnotami jsou zážitky, vzpomínky, ale také jídlo a zábava. Ale co když vznikne omezení? Nedostatek peněz nebo času?

Názor Romů je různorodý, stejně jako mezi ostatními národy. Ale na určité věci musíme dbát víc. Tak tedy např. jídlo je důležitou součástí romského života. A to i když nejde o sváteční událost. Takže řekneme, že na potravinách nebudeme čekat nějak velké změny, ani v množství nebo druhu jídla.

Šetrnost na energiích byla, je a bude samozřejmostí. A i když by se zdálo, že Romové vlastně utrácí a nešetří, tak opak je pravdou. Možná si užíváme víc zážitky a máme bohatý apetit, ale také máme smysl pro šetrnost. Můžete častokrát slyšet různé hlášky od Romů ohledně neplýtvání energií, např.: „Zhasni, nebydlíme v Eonu“ nebo „Nám nedluží MND“.

I Romové vnímají inflaci.

Snad se situace uklidní a vrátí do normálu.

Feri Štefan

Hazard na „piku“, alkohol a posedlost penězi tvoří atmosféru „Bronxu“...

Dokončení ze str. 1 Útočníci trvají na své verzi, že v herně neměli žádné špatné úmysly, dokud jim zaměstnanec neodmítl vyplatit údajně značnou výhru. Kamerové záznamy z lokálu i z jeho okolí, které majitel herny poskytl státnímu zástupci a policii, ale ukazují poněkud jinou realitu. Dva vyzbrojení muži vstoupili do herny a okamžitě zahájili naplánovaný, avšak chaotický útok na všechny přítomné.

Není třeba složitých analýz, abychom rozuměli, že taková situace nastala právě proto, že Brno je plné drog a Romové bez vzdělání a bez budoucnosti jsou nejsnazší obětí závislosti na drogách a automatech. Člověk závislý na těchto dvou věcech zákonitě dříve nebo později začne páchat závažnou trestnou činnost. Dokud „citrusová“ příchut' neopustí ulice Bronxu, tak se s podobnými krvavými potyčkami mezi sjetou mládeží kvůli nesmyslům, jako jsou zastavené věci kradené doma, brzy roztrhne pytel.

Válečné konflikty kolem nás, televizní násilí a celkový pokles morálky a tradičních hodnot nepřivedou naši menšinu do dobrých zítřků. To si musíme všichni uvědomit.

A kam se v těchto věcech dívá policie, která potírá bezvýznamná chapadla toxické chobotnice?

Ketrin Bikárová, Sabir Agalarov
foto: CNN Prima NEWS

Vznikne pozice vládního zmocněnce...

Dokončení ze str. 1

prostřednictvím Úřadu vlády po setkání s panem premiérem Petrem Fialou, jehož obsahem by měl být status romského zmocněnce. Naše prosba nebyla k dnešnímu dni vyslyšena. Údajnou diskusi na úrovni vlády o vhodných kandidátech považují proto za předčasný krok, stejně tak jsou předčasné i nominace romské občanské části.

Je také dobré čerpat informace z míst, kde již zkušenosti mají. V sousedním Slovensku funguje pozice romského zmocněnce již delší dobu. Dovedu si představit, že jednání s romským zmocněncem Slovenska,

například na setkání Rady vlády pro záležitosti romské menšiny, by mohlo být přínosné a obohacující. Zřízení pozice v České republice je určitě krok správným směrem. Na druhou stranu nemějme nijak zvlášť velká očekávání. I romský zmocněnec je „jen“ poradním orgánem vlády obdobně jako Rada vlády. Pracuje tedy předně pro vládu a radí. K posunu věci vpřed nelze být jen negativní, na tom se shodneme. Ohlédneme-li se na Slovensko, kde pozice zmocněnce funguje od roku 2006, jsou romské děti stále vzdělávány v segregovaných školách apod. Nezapomínejme také na rok 2013, na policejní násilí na romských dětech v Moldavě nad Bodvou.

Stále jsem přesvědčen, že potřebujeme především politické zastoupení našich lidí! Bez politické účasti budeme vždy limitováni v boji proti anticiganismu, segregaci či rasově motivovaným trestným činům vůči Romům. Je opravdu velký rozdíl, když kritizujeme vládu či vedení obcí z pozic zástupců poradních orgánů/neziskových organizací, nebo jako zvolení zastupitelé, radní, poslanci, senátoři či euro-poslanci.

Byť se zdá, že je obtížné mít s ohledem na společenskou situaci zastoupení Romů v politice, nevzdáváme se této potřeby. Máme na ni totiž právo. **Tomáš Ščuka**

Alternativní zdroje energie

Vysoká inflace způsobila také velké výdaje na energie. Inflace se v ideálním stavu pohybuje okolo 2–3 %. K dnešnímu dni se inflace vyšplhala na 15,1 %, což znamená vysoké zdražování od potravin až po energie. Romové v této těžké době mohou využít státní příspěvek na energie, který by jim na nějakou dobu mohl pomoci. Výše příspěvku se odvíjí od plánované

roční spotřeby. Na průměrnou roční spotřebu elektriny domácnosti 3 MWh vám stát přispěje 1 700 Kč. Pro výpočet, kolik vám stát přispěje, existuje na internetu mnoho kalkulaček, které vám s tím pomohou. Podle nejnovějších údajů statistiků z června 2022 se plyn zdražil nejvíce, a to o 57,8 %, tuhá paliva, jako například dřevo, podražila o 34 %. Nejlepší by bylo in-

vestovat do tepelného čerpadla, které má sice vysoké pořizovací náklady, ale za pár let se vám to vrátí, náklady oproti plynu a elektřině snižuje až o polovinu. Otázka je, kolik Romů má rodinný dům a má možnost topit dřevem anebo tepelným čerpadlem, aby si tak rostoucí náklady spojené s energií snížili.

Jan Pokuta
bxldi@icloud.com

Na vyhlášení vítězů tradičních větví Romano suna se bude poprvé soutěžit v romštině naživo

Romano suno je jazyková soutěž v romštině. Jejím smyslem je umožnit romským dětem i dospělým popsat svět kolem sebe vlastníma očima a ocenit jejich znalost romštiny – jazyka, který se ve veřejném prostoru běžně nevyskytuje. Většinou ve společnosti pak dila ze soutěže přibližují svět Romů a zvyšují povědomí o možnostech romštiny jako plnohodnotného jazyka. Soutěž pořádá od roku 1996 obecenně prospěšná společnost Nová škola.

Vyhlášení vítězů se uskuteční v Americkém centru v Praze dne 1. prosince. Ceny za nejlepší texty a videa v romštině zde vítězům předají Iveta Kokyová, Stanislava Miková, Květoslava Podhradská a Jan Dužda.

„Krom samotného vyhlášení letošních vítězů se těším hlavně na finále nové soutěžní větve, ve které spolu budou dvojice soutěžit v romštině naživo, kdo do minuty napoví a uhodne co nejvíce slov v romštině. Jmenuje se Džanas romanes. To je v překladu Umíme romsky,“ uvádí koordinátorka soutěže Marie Podlahová Bořkovcová.

„Taky zveřejníme další počiny Nové školy o.p.s. na poli podpory romštiny. Především nové podcasty Te merav. Letos jsme se v něm věnovali Květě Podhradské a vydali také jeden atypický díl. K výročí pětadvaceti let Romano suna. Čteme v něm texty z historie soutěže. A v podcastové sérii Vaker romanes vyšel moc zajímavý díl od Ivety Ko-

kyové, který se věnuje romské zahraniční literatuře,“ pokračuje Podlahová. „A v sekci pohádek přibýly tři klasické pohádky ve slovenské romštině i v olaštině,“ dodává Podlahová.

Romano suno 2022 realizujeme díky podpoře Úřadu vlády ČR v rámci dotačního programu „Podpora implementace Evropské charty regionálních či menšinových jazyků pro rok 2022“. Děkujeme také Velvyslanectví USA v Praze, Společnosti Mattel Czech Republic s. r. o., nakladatelství Kher, Identity Prague, z. s., Ščuka shopu i individuálním dárcům: Petru Ščukovi, Adéle Dluhošové, Tomáši Knaiblovovi a Markétě Hajscké.

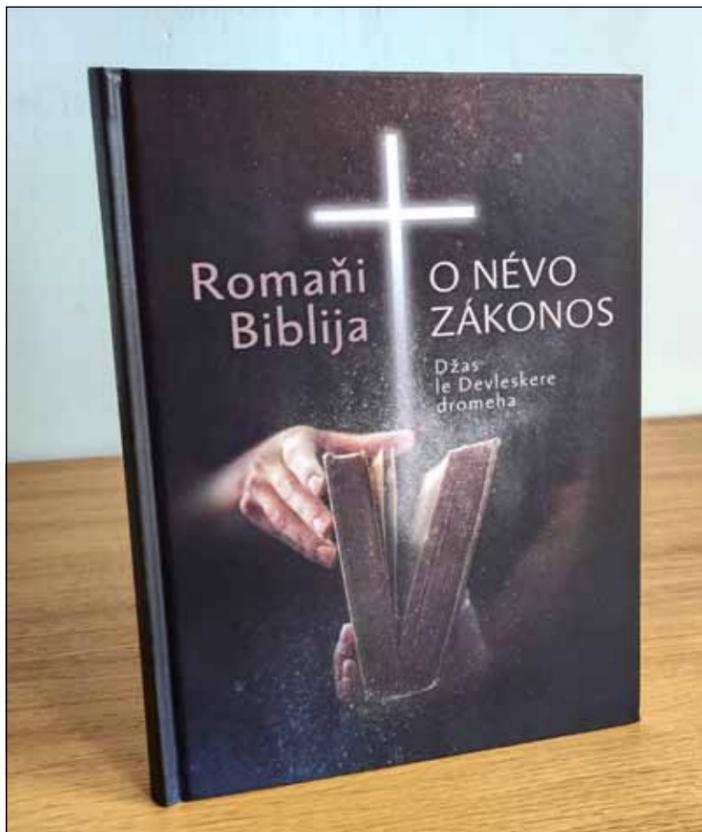
Marie Podlahová Bořkovcová

Nový zákon vyjde před Vánoci

Vychází první romský překlad biblického Nového zákona, který přeložil romský křesťan Koloman Staněk. Dále na překladu spolupracoval romista Zbyněk Andrš a kazatel Daniel Hrdinka. Nový zákon vydal Bohumil Jedlička v Orličkách. Více se dozvíte v rozhovoru s farářem pro menšiny Mikulášem Vymětalem.

Dobrý den, pane faráři, mohl byste nám říct, či byla myšlenka přeložit Bibli do romského jazyka? A kdo se na ní následně podílel?
Koloman Staněk Balázcz pocházející z Hradce Králové prožil ve svých čtyřiceti letech silné oslovení Bohem. To bylo v roce 1993. O několik let později mu bylo jasné, co má dělat – překládat Nový zákon do romštiny. Dostal darem svazek bloků s pevnými deskami i propisovací tužky a začal pracovat. Časem se k němu přidali i spolupracovníci – romista Zbyněk Andrš korigoval překlad, aby byl gramaticky správně (učí na univerzitě a umí dobře mnoho dialektů romštiny). Další romští věřící pomáhali, aby byl překlad srozumitelný, tím, že poskytovali zpětnou vazbu. Organizačně vypomáhal kazatel Církve adventistů sedmého dne Daniel Hrdinka Hradecký. Podíleli se i specialisté na vydávání knih – korektury, sazbu a tisk, ale i dárci, kteří přispěli na vydání O Névo Zákonos – tak se tento překlad Nového zákona jmenuje.

Jak se práce vyvíjela a jak dlouho trval přepis Bible? A z jakého jazyka se překládalo?
Nejprve bratr Staněk pilně překládal a korigoval své překlady. Popsal jimi celý svazek bloků v tvrdých deskách. Vypsal přitom 120 náplní do propisovací tužky. Práce na překladu textu Nového zákona trvala celkem dvanáct let. Tři roky potom trvala ještě další příprava, přepisování do počítače a hledání, kdo knihu vydá. Překlad probíhal nejprve z češtiny – z ekumenického překladu Bible a z překladu Slovo na cestu. Později se přidaly ještě další české překlady, například Kralická Bible. Mezitím v roce 2014 vyšel na Slovensku romský překlad Nového zákona, k němuž se také trochu přihlíželo, i když překlad bratra Staňka je zcela originální, je do takzvaného abovského nářečí severocentrální romštiny, jemuž rozumí většina mluvčích romštiny u nás i na Slovensku. Daniel Hrdinka pomáhal pochopit některé obtížné části i srovnáním se starořeckým originálem Nového zákona. Překládalo se tedy hned z několika jazyků.

Jaké nakladatelství romskou Bibli vydalo a kde si ji čtenáři mohou koupit nebo objednat?

Nový zákon vydal Bohumil Jedlička v Orličkách. Knihu lze objednat na e-mailu romanibiblija@email.cz. Doufám, že časem bude k dostání také u každého lepšího knihkupce.

Myslíte si, že bude mezi Romy zájem o Bibli?

Všude, kam jsem O Névo Zákonos přinesl, o něj měli Romové velký zájem. Četli ho, zkoumali, jak mu rozumí, a ptali se, kde je překlad možné koupit. Setkávám se s mnoha věřícími Romy, kteří se pravidelně účastní bohoslužeb v romských a česko-romských sborech. Někde jsou bohoslužby v češtině, někde částečně v romštině – například zpívají se romské chvály. Očekávám tedy, že když budou číst ve shromáždění z Bible, budou číst nejen česky, ale také (částečně) romsky. Kromě toho myslím, že si romský Nový zákon porídí i romští intelektuálové, protože Bible představuje jeden z vrcholů literatury. Pro každý národ, který má Bibli přeloženou do svého jazyka, to představuje významný mezník v jeho národních dějinách. Vzpomeňme si na Konstantina a Metoděje, kteří přeložili Nový zákon do staroslověnštiny, a tak dali základ pokřesťanství našich zemí! Nový zákon v romštině může pomoci uchovat romskou identitu a jazyk, podobně jako Bib-

le Kralická pomohla zachovat český jazyk přes staletí nepřízně v době temna.

Komu byste romskou Bibli doporučili?

Jednak určitě každému romskému křesťanu, který rozumí dobře romsky. Číst si Bibli ve svém rodném jazyce znamená, že k člověku mluví také Bůh v jeho mateřštině. Kromě skupin, které jsem zmínil v odpovědi na předchozí otázku, mě napadly ještě dva další okruhy čtenářů – romští rodiče a babičky a dědečkové, kteří si přejí, aby jejich děti rozuměly romštině. Když si s nimi přečtou každý den jeden verš z Bible, pomůže to jejich dětem porozumět krásné spisovné romštině. Myslím, že Nový zákon v romštině by si měl obstarat také každý farář a farářka z většinové populace, k němuž občas přichází na návštěvu Romové. Může je při rozhovoru o Bibli povzbudit k tomu, aby přečetli kousek biblického textu romsky – a česky řekli, jak tomuto textu rozumějí. K přípravám na křest či svatbu je to jeden z nejlepších možných způsobů, který umožní navázat rovnocenný rozhovor. Při romských pohřbech lze také závěrečné požehnání z Bible přednést v romštině, a tak se přiblížit pozůstalé rodině.

Máte nějaký vzkaz pro naše čtenáře?

Na titulní stránce Nového zákona je vlastně celá věta v romštině: „Romaňi Biblija, O Névo Zákonos, džas le Devleskere dromeħa“, tedy: „Romská Bible, Nový zákon, pojďme po Boží cestě“. Když si člověk čte jakoukoliv knihu, vydá se tím, jak sleduje její myšlenky, na cestu, na níž ho kniha uvádí. Bible nás uvádí na cestu s Bohem a Ježíšem. Je to cesta velmi dobrodružná, napínavější než každá detektivka, cesta s dobrým koncem. Čtenářům bych přál, aby se na ni také vydali: Džas le Devleskere dromeħa!

rozhovor vedla Veronika Kačová

KOMENTÁŘ

Listopad a připomínání si sametové revoluce

TOMÁŠ ŠČUKA

Již déle než 30 let si v tomto měsíci připomínáme sametovou revoluci. Odvážné skupiny občanské společnosti včetně studentů vysokých škol se nebály postavit proti tehdejšímu komunistickému režimu. Ona něžná revoluce slibovala řadu změn. Pozitivních změn pro nás všechny. Jak už to ale bývá, ne vše se povedlo či změnilo k lepšímu. Přesto bychom měli zůstat v našich úsudcích, když porovnáme období před a po roce 1989, objektivně. Demokracie je totiž stále tím nejlepším možným uspořádáním pro fungování společnosti v Evropě i ve světě. Důležité pak je, jak moc o demokracii pečujeme a zlepšujeme tím její fungování. V tomto ohledu dlouhodobě selháváme, lze to uvést na konkrétních příkladech. Podíváme-li se na politickou reprezentaci, najdeme i v těch nejvyšších patrech politiky jedince, kteří opovrhují demokracií. Skrze výkonnou či zákonodárnou moc zneužívají její fungování v zemi. My občané jsme svědky těchto zklamání ze strany některých veřejných představitelů. I přesto je ale v dalších volbách volíme do stejných pozic! Uvědomujeme si vůbec, že i my se tak v podstatě podílíme na stavu věcí veřejných? Zatím to tak nevypadá.

Významným znakem vyspělé demokracie je také otázka lidských práv. Ruku na srdce, jak moc jsou pro českou politickou reprezentaci lidská práva důležitá? Byla lidská práva někdy prioritou jednotlivých vlád za posledních 30 let? Nevzpomínám si. Vždyť se neudržel ani ministr pro lidská práva, který měl mimo jiné vedle ostatních resortů nejnižší význam pro politiky i veřejnost.

Výročí sametové revoluce se však týká i nás Romů. Mezi námi se také našli odvážní zástupci, kterým nebyl osud našich rodin a dětí lhostejný! Právě oni byli součástí silného občanského odporu, který volal po změně. I oni promluvili na Letenské pláni. Jejich slova se v daný moment dotkla široké romské i neromské veřejnosti. Později vznikla i první romská politická strana v Československu (ROI), která měla zastoupení v každém okrese a také získala několik mandátů v České národní radě. Bylo to vůbec poprvé, co Romové zasedli v parlamentu. ROI měla i vlastní poslanecký klub. Tento historický mezník související s politickou participací Romů se netýkal jen Československa, ale i Evropy a dalších zemí, kde Romové žijí. Nutno zmínit, že se vše tomuto hnutí nepovedlo. Program ROI se nepodařilo naplnit celý a později strana ukončila svoji činnost. V posledních 20 letech se objevují pokusy vytvářet další romská politická uskupení. V jejich vedení ale chybí romská elita. Lidé, kteří mají předpoklady pro aktivní politiku a veřejnou reprezentaci, za něž se naši lidé nebudou stydět. U vzniku ROI potřebná elita stála, i proto zaznamenala úspěch.

V roce 2022 jsou okolnosti pro vznik čistě romského politického subjektu jiné. Seriózní snahy mně tu ale delší dobu chybí. Být „schovaný“ v neziskovém sektoru nás Romy nijak zvlášť dopředu neposune. Činnost neziskovek je určitě důležitá, v době covidu i dalších společenských krizí se to jen potvrdilo, ovšem má své limity.

Potřebujeme romské politiky, prozatím alespoň na komunální úrovni. Máme mnoho vzdělaných a schopných lidí pro tuto práci, jenže tu chybí vůle českých politiků podpořit účast Romů. Naposledy ji u nás měl Václav Havel. Nedávno podpořil účast Romů v politice na Slovensku pan Igor Matovič. Inspiraci máme, jen ten zájem chybí.

„Jdeme dál!“ znamená jít směrem k participaci – Romové zodpovědně povedou své projekty

Rozhovor s Patrikem Kotlářem, manažerem projektu Romské platformy na Jablonecku a Frýdlantsku „Džas dureder!/Jdeme dál!“

Dobrý den, pane Kotláře, mohli byste nám popsat projekt, který realizujete?

Dobrý den, Veroniko. Jedná se o projekt Romské platformy na Jablonecku a Frýdlantsku „Džas dureder!/Jdeme dál!“, který realizujeme na dvou územích Libereckého kraje. Jedná se spíše o lokality venkovského typu. Realizátorem projektu je romský spolek Romany art workshop, z. s., z Tanvaldu. Projekt zaměstnává pět zaměstnanců. Realizaci projektu jsme odstartovali v září roku 2021 a ukončíme ho k poslednímu dubnu roku 2024.

Kdo projekt „Džas dureder!“ finančně podpořil?

Tento projekt je podpořen z finančního mechanismu Norských fondů z programu Lidská práva prostřednictvím Ministerstva financí ČR.

Co je cílem projektu?

Cílem projektu je síťování a sjednocení romských a proromských zástupců neziskového sektoru, ale také aktivních členů komunit, tzv. lídrů, a jejich propojení s místními samosprávami. Když to napíšu jednoduše, tak cílem je dostat všechny aktéry a zájemce k jednomu „kulatému stolu“, kde budou vést dialog tma téma romské integrace, inkluze a jiné.

Dílním cílem projektu je vznik nových rozvojových dokumentů a strategií zaměřených na podporu efektivní implementace romské integrace nebo inkluze do nejhudších romských lokalit, a nejen tam. Témat k řešení je více než dost.

Co projekt nabízí lidem, vašemu městu, Romům?

Náš projekt nabízí skvělou příležitost lidem z komunit, a to prostřednictvím jejich zvoleného lídra, a zástupcům neziskového sektoru, aby se do procesu zapojili a sami si navrhli, jak by chtěli neefektivněji řešit změny, i to, jak by chtěli, aby je široká veřejnost vnímala. Prostě být aktivní a nedílnou součástí důležitého procesu nastavování pozitivních změn v územích, kde je projekt implementován.

Tuhle možnost už příště nemusí nikdo dostat, proto klademe důraz na to, aby se toho zúčastnilo co nejvíce členů platformy v obou územích. Více hlav více ví. V rámci setkávání se mohou vytvořit „pracovní“ skupiny, které se mohou zabývat několika aktuálními a palčivými tématy a dostanou šanci je řešit ve svých městech se zástupci samospráv a veřejné správy, jak na lokální tak i na krajské úrovni. Kdy jindy takovou možnost dostanou? Proto by se jí mělo chopit co nejvíce šikovných a aktivních Romů z Jablonecka a Frýdlantska. A že potenciál v obou územích je veliký, máme

mnoho šikovných a moudrých lidí v komunitách.

Jakým způsobem se na projektu budou podílet členové vaší organizace, mohli byste popsat jejich náplň práce?

Dnes a denně nabízíme na webových i facebookových stránkách možnost zapojit se do procesu realizace projektu. Avšak než jsme zahájili realizaci projektu, tak jsme podepsali sedm hlavních smluv s partnery, kteří nám pomáhají s realizací projektu. Našimi hlavními partnery jsou Krajský úřad Libereckého kraje, Asociace romských představitelů Libereckého kraje, z. s., město/ORP Frýdlant, Mas – Frýdlantsko, z. s., Romodrom, o.p.s., Cimbál, z. s. a Ara art, z. s.

V průběhu realizace jsme na základě Memorand o spolupráci podepsali právní akt s městem Nové Město pod Smrkem a dalšími subjekty – Maják, z. ú., Diakonie ČR, Freeclub, Člověk v tísni, Základní škola Frýdlant, Základní škola Masarykova, Tanvald. A s dalšími zástupci samospráv a NNO se právě jedná a nastavuje spolupráce s námi v rámci realizovaného projektu. Na Frýdlantsku se nám podařilo sestavit kvalitní tým z romských lídrů, kteří měli potřebu vytvořit dva volnočasové kroužky ve Frýdlantu, které již fungují. Jedná se o hudební kroužek a o kroužek Džerby zaměřený na auto/moto. Sami lídři si tyto kroužky navrhli na základě předešlé poptávky ze strany komunity a sami si je řídí a vedou. Naším prostřednictvím (koordinátor platformy na Frý-

dlantsku) se zajistilo malé financování těchto kroužků.

Jakou máte s Norskými fondy zkušenost? V čem jsou podle vás odlišné od českých grantů?

Než jsme šli do výzvy v programu Lidská práva/Norské fondy, tak jsme žádnou zkušenost s tak velkým projektem a vykazováním neměli. Ale po více jak roce realizace projektu jsme již nějaké zkušenosti a postřehy nasbírali. Všechno bylo pro nás nové a můžu upřímně napsat, že jsme v tom totálně plavali, ale díky trpělivosti a ochotě odpovědných pracovníků Ministerstva financí ČR a ostatních dobrých duší jsme se neutopili.

Dnes už jsme na tom tak, že málokdy máme potřebu se někde o něčem radit, už to zvládneme lépe než na začátku. Jestli to je jiné než u dotací na lokální, krajské či státní úrovni? Ano! Rozhodně ano. Ale tím si musí projít každý spolek sám. Pro každého to může být jiné, individuální. Pro nás jako začátečníky to bylo těžší, ale dokázali jsme se s tím slušně poprat. Co se týká půlročního vykazování monitorovacích zpráv a práce v systému CEDR, je to úplně něco jiného. Máme štěstí, že kolem sebe máme dobré lidi, kteří nám hodně pomohli. Využijí této příležitosti a rád bych touto cestou poděkoval všem lidem, kteří nás v tom nenechali a stále nenechávají a drží nás nad vodou.

Co se vám na vaší práci líbí?

Práce a komunikace s lidmi na jiné úrovni, než jsme z přímé práce v sociálně vyloučených lokalitách zvy-

lí. Je to jiný, vyšší level a sami se za pochodu učíme všemu.

Co očekáváte a z čeho naopak máte obavy?

Očekáváme pozitivní výsledky a výstupy z projektu a práci s partnery, spolupracujícími lídry, zástupci ostatních NNO a samosprávami. Obavy jsou hlavně z covidu, že se nebudeme moci osobně setkávat a pracovat tak, jak je v plánu.

Pane Kotláře, blíží se Vánoce, co byste popřál našim čtenářům?

Děkuji za možnost vydat tento

rozhovor o našem prvním velkém projektu, který má velká očekávání a měl by být nástrojem pro lepší zítřky nejen pro romskou komunitu v Libereckém kraji. Také děkuji všem lidem, kolegům, kteří nás jakkoliv podporují. Co bych vzkázal ostatním lidem? Pokud můžete, zapojte se, jde přeci o vaši budoucnost a o budoucnost vašich dětí. Všichni přeci chceme zdravý a kvalitní svět. Rozhodně, abychom neochutnali pachutí války, abychom byli všichni zdraví a šťastní.

rozhovor vedla Veronika Kačová
foto: archiv Patrika Kotláře

„Džas dureder!“ znameňinel te džal ke participacija, amare projekti avena pr'amare šere

Vakeriben le Patrikoha Kotlároha, savo hin o manažeris andro projektos Romane platformi andro Jablonecko the Frýdlantsko „Džas dureder!“

Lačo dīves, raja Kotlár, šaj amenge phenen, pal savo projektos džal?

Lačo dīves, Veroniko. Džal pal o projektos Romane platformi andro Jablonecko the Frýdlantsko „Džas dureder!“, savo keras andro duj thana andro Liberecko krajos. Džal buter pal o lokaliti andro cikneder fora the gava. Realizatoris andro projektos ehin romano spolkos Romany art workshop, z.s., khatar Tanvald. O projektos thođas andre bufi pandž buřakere dženen. E realizacija andro projektos pes chudľas avri te kerel andro septembris 2021, the dokeraha les andro posledno dīves andro aprilis 2024.

Ko o projektos „Džas dureder!“ lovendar podporindas?

Kada projektos hino podporimen khatar Norské fondy, khatar programos Manušeskere čačipena, mařkar Ministerstvo financí andre Čechiko republika.

So ehin cilos andro projektos?

Cilos andro projektos ehin arakhiben the jekhetañiben mařkar romane the proromane zastupca andro neziskovo sektoris, ale tiž buřakere džene khatar komuniti, savenge pes phenel „lidra“, the te thovel len jekhetane le dženenca pre foreskere samospravi. Te oda irinava avka, ta cilos ehin te thovel savoren paš jekh skamind „kerekate“, kaj pes vakerela pal o bare veci, sar romaňi integracija, inkluzija the aver.

So ponukñinel o projektos le manuřenge, tumare foroske, le Romenge?

Amaro projektos ponukñinel lači prilēžitostā le dženenca khatar komuniti, kavka, hoj peske kiden avri peskeres lidros, the le zastupcenge khatar neziskovo sektoris, hoj pes te thoven andro procesis the korkore peske phenen, sar bi kamenas nekfeder te rješinel o visaribena, the he kada, sar len o gadže te likerem. Calkom te avel aktivne the te ačhel andro procesis, savo kerel lače visaribena andro thana, kaj hin o projektos thodo.

Kala možnosťa imar dujtovar namušinel ňiko te chudel, vařoda but kamas, hoj pes andre leste te thovel so nekbuter džene mařkar platformi andre savore duj thana. Buter šere buter džanen. Mařkar spheribena pes šaj keren avri „buřakere“ skupinki, kaj peha o džene šaj vakeren pal vajkeci aktualne the phare problemi, the ehin bari šancija len te rješinel andro peskere fora le zastupcena andro samosprava the veřejno sprava, sar pre foreskeri ta he pre krajsko urovňa. Kana kajsi možnosťa pale chudena? Vařoda bi la peske šaj chudenas so nekbuter šikovna the aktivna Roma khatar Jablonecko the Frýdlantsko. The ehin

andre savore duj thana pherdo šikovna the godaver manuša.

Sar keren bufi andro projektos tumare džene khatar tumari organizacija, šaj amenge phenen pal lengeri bufi?

Adađives the sako dīves ponukñinas pro webos he Facebookos možnosťa te thovel pes andre realizacija andro projektos. Ale sar chudľam te kerel o projektos, ta podepisindam eřta bare smluvi le partnerenca, save amenge řegetinen andre realizacija andro projektos. Amare bare partnera ehin Krajsko ůřad andro Liberecko krajos, Asocijacija le romane anglune dženen andro Liberecko krajos z.s., foros ORP Frýdlant, Mas – Frýdlantsko, z.s., Romodrom, o.p.s., Cimbál, z.s., the Ara Art, z.s.

Andro procesis andre realizacija podepisindam pravno akt tiž le foroha Nové Město pod Smrkem, Máják z.ú., Diakonie ČR, Freeclub, Člověk v tísni, Zakladno škola Frýdlant, Zakladno škola Masarykova, Tanvald, the avre zastupcena andro samospravi the NNO pes ipen dovakeras, the kerna jekhetane bufi amenca andro projektos. Andro Frýdlantsko pes amenge podarindas te thovel kvalitno timos khatar romane lidra, save kamenas te kerel duj volnočasova kružki andro Frýdlant, save imar funginen. Džal pal o bařavibnaskero kružkos the pal o kružkos Džerbyš, savo hino tho-

do pro auto/moto. Korkore o lidra peske kale kružki dovakerde, ehas pal lende phuřkeriben mařkar o Roma, the korkore len peske likerem. Khatar amari bufi (koordinatore andre platforma andro Frýdlantsko), pes arakľlas varesave love andre kale kružki.

Ehas tumen andre Norské fondy varesave skuřeností? The andre soste hine aver, khatar čechika granti?

Sar geľam andre vizva andro programos Manušeskere čačipena/

Norské fondy, ta amen ňisavi skuřenostā andre kajso baro projektos nahas. Ale buter sar pal o berř andro projektos imar chudľam varesave skuřeností. Savore ehas perdal amende nevo, the šaj tumenge čačes pisinav, hoj nadžanahas so the sar. Šaj igen palikeras le biruřakere the lače pracovňičken khatar Ministerstvo financí ČR the avre lače manuřen, hoj pes nanařadam.

Adađives upre sam avka, hoj amenge but nakampol andre varesoste te řegetinel, imar oda likeraras feder sar pro zařatkos. Te oda ehin

aver sar dotacija khatar foros, krajos abo řtatos? Hi! Bizo hi. Ale kaľha peske sako spolkos muřinel te predžal korkoro. Sakoneske oda šaj avel aver. Perdal amende, sar začatečňika, oda ehas phareder, ale birindam oda lačes. So šaj phenav pal jepařberřiko „vykazování monitorovacích zpráv“ the buřa andro sistemos CEDR, ehin oda čačes vareso aver. Ehin amen bacht, hoj ehin amen mařkar amende lače džene, save amenge but řegetinde. Rado bi palikeravas savore dženenca, save amen andre kada namukľhe korkoren the furt amenge řegetinen.

So pes tumenge pačisaľol pre tumari bufi?

Bufi the vakeriben le dženenca pre aver urovňa, sar andre sakodiveskri bufi andro čore lokaliti, pre savi sam sikhade. Ehin oda aver, bareder level, the korkore amen andre bufi but sikhľuvas.

So andro projektos užaren the sostar daran?

Užaras lače visľedki khatar projektos, the buřa le partnerenca the jekhetane buřakere lidrenca, zastupcena aver NNO the samospravenca. Daras nekbuter khatar covid, hoj pes našti dikhaha the keraha amari bufi, kavka sar ehin andro planos.

Raja Kotlár, avel amenge e Karačoňa, so bi phenenas amare dženge, save ginem?

Palikerav vař e možnosťa, hoj šaj diňam avri kada vakeriben pal amaro perřo baro projektos, saves ehin baro užaripen, the majinlas bi te řegetinel ko feder tajsaskere dīvesa, na ča le Romenge andro Liberecko krajos. Tiž palikeras savore dženenca, kolegenca, save amenge řegetinen. So bi phenavas avre dženenca? Te šaj, zapojinen tumen, džal hem pal tumaro tajsaskero the pal tajsaskero tumare čhavengro. Savore kamas sasto the kvalitno svetos. Bizo te na dikhas o mariben, the hoj te avas savore saste the bachtale.

phučelas e Veronika Kačová

Sociální politika státu

Teď přemýšlím, co ta slova vlastně znamenají, mrknu se na internet a tam se vše dozvím. A dozvěděla! Čili jakmile nemám nic a není žádná pomoc, co se týče rodiny apod., tak stát se o mě musí postarat! To znamená, že mohu žádat úřad o podporu, o penízky, protože nemám ani halíř. A mám se na co těšit, že bude o mě postaráno! Ha, ha, figu borovou, to však není pravda. Předně člověk v této situaci musí vyplnit spoustu papírů, různá potvrzení musí mít a poslušně čekat, co mu napíší a jak rozhodnou. Jenomže úřednice na to všechno mají tři měsíce času, to je podle zákona, a potom až mají čas na vás. A co ten dotyčný, který nemá ani na jídlo a potřebuje koruny hned?

„Já nevím, jestli vám vůbec půjčím. Jak mi to vrátíte?“ ptám se paní, která si přišla ke mně půjčit penízky.

„Já se ani nedívám, nemám práci, důchod daleko a podporu dostanu až za tři měsíce, snad...“

„A řekla jste na úřadě, že nemáte ani korunu?“

„Jasně, že jsem říkala...“

„A co oni na to?“

„Mám si prý někde půjčit, abych přežila...“

„Tři měsíce, to není sranda, kolik si chcete ode mě půjčit?“

„Počítala jsem tak tisícovku, ná-

jemné mám zapláceno z posledních peněz, co jsem měla...“

„A budou vám doplácet na nájmů?“

„Říkali, že ano. Ale nevím, jak dlouho, budu si muset hledat práci...“

„To opravdu budete muset, to není...“

„Budou hledat každý den, já jsem zvyklá makat...“ řekla a malinko se usmála.

„Víte co, nebudu to zdržovat, já vám tu tisícovku půjčím, ale napíšu si to, ano, a vy mi to podepíšete.“

„Ano, ano, podepíšu, to je jasný!“ Podepsala by se i satanovi. Ví, co obnáší tato situace, ve které je.

„Tu máte peníze a podepíšete to tady. Ale přečtěte si to, ženská, až tak nepospěchejte...“

„Paní, já nejedla dva dni, nevíte, jak mi je...“

„Promiňte mi, já nevěděla...“

„Já vím, vy to neznáte, co je hlad...“

„Paní, hlavně nespěchejte, to nejsou velké prachy, měla byste pomalu...“

„Kdy mám peníze vrátit?“

„Až budete mít práci, nemusíte spěchat...“

„Tak vám moc děkuji a mějte se...“ řekla a jde ven.

Pospíchá, rozumím jí, vím, co je hlad. Nechci nikdy v životě zažít ta-

kovou dobu, abych neměla co jíst. I když se to může stát každému z nás, je u nás v Čechách mnoho bezdomovců, to vidíme skoro v každé třetí ulici ve městě. Od té doby, co nastala demokracie, i u nás se to hemží lidmi bez domova, jako v Americe.

Tak to začíná, buď je to alkohol nebo drogy, automaty a přijít o práci, je různý důvod, aby člověk zůstal bez domova. Někdo si na ten způsob života i zvykne, nesnaží se dostat z toho bahna. A jiný se snaží za každou cenu dostat zpátky a žít jako člověk!

Uběhlo pár měsíců a já si vzpomněla na paní, co si ode mě půjčovala penízky. Vůbec jsem ji nepotkala ve městě, nevím o ní nic. Snad je v pořádku, to bych jí přála. Už je tu zima a Vánoce jsou za dveřmi, je zapotřebí jít do města a ty dárky ať mám z krku!

„Máš pro děti nachystané dárky? Nebo všechno zas na poslední chvíli...“

„To víš, že mám, nestarej se...“

„Znám tě, pokaždé na poslední chvíli chystáš!“

„Ale, taťko, vše je hotovo, zabaleno, nemusíš mít obavy, někdo zvoní, jdi otevřít!“

„Snad ne děti, už teď?“ Manžel otevřel a je zticha.

„Kdo to je?“

„Já nevím, nějaký manželé, gádže.“

„Dobrý večer, vaše paní je doma?“ ptá se paní.

Jdu ke dveřím, u nich stojí hezký pár, mužský tak kolem padesáti pěti a žena je mi známá, kolem padesátky.

„Dobrý večer, pojdte dál. Paní, neznáme se?“

Žena se usmála a praví: „Známe se, půjčovala jsem si od vás peníze, pomohla jste mi opravdu moc. Za týden jsou Vánoce a já jsem vám přišla vrátit dluh a dárek pod stromček mám pro vás.“

„Pojďte ke stolu, sedněte si a popovídáme si chvilku, co říkáte? Dáte si kávu?“

„Ano, dáme, díky.“ Paní vyndala z peněženky tisícovku a podala mi ji a krabičku položila na stůl.

„Dáreček jste nemusela, to opravdu ne. Já jsem zvědavá, jak se vám žilo, poté, co jste ode mě odešla.“

Paní se podívala na svého pána a s úsměvem začala hovořit.

„Mohu říct, že to bylo štěstí v neštěstí, blbnu, že? No, zkrátka odešla jsem od vás a šla se najíst, potřebovala jsem teplé jídlo. V jedné restauraci jsem si dala polévku a omáčku s knedlíkem. Vyhledli si mě tam dva mladí chlápci a jak jsem šla domů, přepadli mě a vzali mi všechno. I ty penízky od vás, i doklady, bylo to

hrozné. Co bylo pak, si už nepamatuji.“ Domluvila a začal mluvit pán.

„Přivezli ji na chirurgii a já tam ležel po operaci. Bylo to haló po oddělení, byla velmi zmlácená a nevědělo se, zda bude žít. Řeknu vám, my jsme to s ní prožívali všichni, co jsme tam leželi. Po třech dnech se probírala a my jsme se každý den ptali, jak je na tom. No, po týdnu už mohla chodit a tak jsme se seznámili a hned jsme si padli do oka, co říkáš?“

„Ano, máš pravdu, ale musela jsem vypadat hrozně...“

„To byly jen modřiny, Maruško, ale pořád jsi moje nej...“

„A jak se o vás postaralo město?“

„Nijak, měla jsem zlomenou nohu a nemohla jsem jít na úřad, darmo jsem tam volala, nevěřili mi...“

„To si nemůžou dovolit!“

„Ale můžou, oni můžou vše, jenom my nesmíme nic. Tady se o mě staral Honzík, my jsme se totiž vzali a jsme svoji už měsíc...“

„Já vám moc gratuluji, jsem ráda, že jste se našli!“

Skutečně mě potěšili!

Tak jak je to s tou pomocí? Nic moc! Já jsem nemusela nikdy na sociálku a žádat o pomoc, doufám, že nebudu muset nikdy. Nyní jsem už ve starobním důchodu. Myslím, že se nemusím obávat, anebo mám...?

Irena Eliášová

Imar nakamav te avel nasvalí

„Le, adaj o teplomeris, zmerinav...“ Miro rom mange nadel smirom.

„Phenav, nane man horučki...“

„Me tuke patav, ale šaj zmerinas, na?“ Jov nadel smirom, kerel manca sar cikne čhavoreha, imar man del cholí!

„No, de o teplomeris!“ Šunav les, bo naela cicho.

„No ta so, keci?“

„Nane nič, dikh, 36,9. Imar deha smirom, phenav, dukhal man čak andre men, the chasav...“

„Olestar šaj ačhol baro nasvalipen...“

„Prosinav tut, ker lači teja le citroneha, the dža andre cimra...“

„Imar lidžav e teja, liňal o praški?“

„Ipen liňom! Kamav te sovel, imar nasovavas trin raťa, kamav te avel korkori...“

„Joj, miro Del, talam soveha rati, na akaňik, dikh pre televizija...“

„Na, tu mange čak rozkazines, nakamav, me sova!“

„Nadžanav, sar zasoveha, čorori miri.“

Hin čačo, našťik zasovav, bo igen chasav. Ale me mange liňom e tabletka pro soviben, the miro rom olestar nadžanel, bo bi kerelas bari vika! Užarav, kana zasovava, ale igen odava nadžal.

„Imar avri piľal e teja, mri romňori? Adaj hin mek jekh kuči, the me tut imar mukhav...“

Mire jakha andre phandle, jov du-

minel, hoj sovav. Polokones džal avri, phandel cichones o vudar.

Ale me imar šukares sovav... sar mange hin igen šukar, ale kaj oda som? Odava nane akanutňipen! Savo berš? Som andro foros, kaj hin but manuša, dikhav ajci fronti paš o boti, s'odava? Terđuvav andre fronta, kaj te šaj varekaha vakerav. No angle mande terđol e gadži ajci namištes, dikhel pre mande banges the phenel.

„Romňije, ma dumin, hoj savoro avri cineha, sar tumen san zvikle!“

„Ale me romňije...“

„No so, tumen o Roma savore cinen but mas, nadikhen pre avreste...“

Feder likerav e čhib, sar laha te dumazinav. Dikhav pre viloha, oda nane modo, ajse cení! O baličhano mas vaš o 1 kilo 20 koruni, o kotleti 36 koruni! Joj, miro Del! Ajse cení sas tel o komunisti, kana me somas le romeha terňi. Odava nane ajso pharo te džanel, savo berš hino.

Th'avka som zvedavi, phučav jekha terňa gadžijatar: „Prosinav tut, šaj mange phenes, savo hin berš?“

Joj pre ma dikhel sar pre diliňi. „Romňije, dikhav, hoj san phureder manušni, napametinen, no hin 1963 berš.“ Asandíla, the visardá pes khatar mande, nakamel manca te vakerel.

Mange pes previsarel calo svetos!

Avka me som adaj, kaj uliľom, kaj hine miri dajori le dadeha, the mange hin eftavardeš berš, sar odava? Joj, mušinav te denašel ko taboris, kaj hin miri fajta. Pal o šero mange džal bari duma, te dživel e daj le dadeha... „Hej, kaj avka denašes?“ phučel mandar jekh romňi.

„Ko romano taboris, odoj hiňi miri fajta...“

„Joj, romňije, imar sal paš o taboris...“

Som rado, odija romňi hiňi mange ajci prindžarduňi, no nadžanav la. Savoro hin avka, sar sas mindig, šukar cikne khera, o khera sa fehendar, barora paše. Som paš amaro kher, durkinav, no ňiko mange naphundravel. Avka lav e kleja, the džav andre. Hin adaj savore, e daj, o dad, the mire pheňa le phralenca.

„Ko sal, the so kames?“ del ke ma lav miri dajori.

Nadžanav, so te phenel, o čačo našťik, bo bi napaťanas. Mušinav te chochavel, o jilo man dukhal. „Som dural, the nasom kaj te džal, avela rat...“

Miri dajori pre mande dikhel, the polokones phenel: „Amen o Roma šoha natradas manušes avri, das les te sovel, the te chal, av ko skamind.“

Miri dajori lači manušni. Dikhav, hoj hine savore ajse somorutne, hin len pharipen pro jilo. Predikhav man, pro hađos pašlol o nekterneder phral, the igen hino nasvalo, vašoda

jon savore daran vaš leske. O baro chasaben leske nadel smirom. E daj paš leste bešel the rovel. Mange hin tiž pharones, sar chasal, dikhav, hoj odava talam hin astma. Leperav, hoj andre žeba man hin o sprejos Berodual. Hi, adaj hino! No nadžanav, sar te phenel.

„Šaj leske pomožinav?“ phučav lendar.

„Sar leske tu šaj pomožines, phuri romňi...“

„Ma daran, hin man medicina, sar leske dava, ačhela te chasal...“

„Nadikhes, keci les hin praški...“

„Dikhav, ale kajso tumen nane, ma daran, me leske nakerava nič!“

E daj dikhel pro dad, the mange phenel: „Romňije, de leske, ale brigaha...“

Mange phenel „romňije“... miro jilo juminel, joj, dajori, te tu džanehas, ko me som!

„Honzikos, sar strikinava, cirde andre tute, ačhalos mange?“

„Hi, ačhaluvav.“

Me polokones strikinav le Honzikoske andro muj. The tel o pandž perci o chasaben ačhiľa. Jon savore pre ma dikhel, hine igen rado.

„Romňije, kaj liňal e medicina?“ phučen mandar.

„Odoj, kaj me dživav, hine aver praški, the savoro, hin odava sa durerer, the avresar...“

„The šaj amenge anes e medicina vaš o Honzikos?“

Sar lenge phenava? Našťik lenge dav o lav, bo oda nane čačo.

„Talam the adaj kerena ajse praški...“

„Ajaj, ajse praški adaj nane...“

„Me adaj mukhav o sprejos. Sar les avela o zachvatos, strikin leske, the imar leske avela feder.“

„Joj, o gulo Del tuke dela vaš amenge!“

Rado bi lenca dumazindomas, no avka pes mange kamel te sovel, hoj mire jakha andre phandlon... Miri dajori man ligenda ko hađos, sar le ciknores... Mange akaňik hin nekfeder pro calo svetos, paš miri daj, dad, odava sakoneske!

Odava hnusno chasaben pre mande, ušťilom upre...

„Phureja, an mange e teja the o sprejos!“ vičínav pro rom.

„Imar džav, ale o sprejos našťik rakhav!“

„Ušťilav, dikh andro županos, andre žeba.“

„Nane ňikhaj, romňije, o sprejos tut nane!“

„Odava nič, dava te pisinel, vičínava la dochtorkake...“

„Sovehas dost, so dikhehas suno?“

„Ajso šukar suno čirla man nasas. Čak o chasaben man ušťada...“

„Ušťilav mištes, mušines te lel o praški, avka...“

Imar nakamav te avel nasvalí... Irena Eliášová

Socijalno politika andro štatos

Akanak mange džal pal e godi, s'odava hin, dikhava pro internetos, odoj hin savoro. No achafilom! Odava hin, hoj kana le manušes nane nič, ñikhaj te chudel pomo-ca, aňi andre rokoňi, ñikhaj, o manuš šaj džal pro urados te mangel o love, e pomoca. Palis peske duminel: Avela mange finom! Joj, nane čačo, savoro odava hin avresar. Mušines te pisinel pherdo papira, the razitkici mušines te del, the palis užares trin čhon, so tuke pisine-na, bo lenge hin časos pre savoreste! The s'odava manuš, so les nane aňi koruna pro chaben, so te kerel?

„Me nadžanav, či tuke požičina-va o love. Sar mange deha pale?“ phenav la gadžake, so avla ke mande pro love.

„Me man aňi nađivinav, bufi man nane, o duchodos hin dur, the e podpora mange bičhavena pal o trin čhon, talam...“

„The phendal pro urados, hoj tut nane aňi korunka?“

„Ipen, hoj phendom...“

„The so jon pr'oda?“

„Kaj te mange požičinav, kaj te predživav...“

„Trin čhon, odava nane sranda, keci kames mandar?“

„Duminavas ajci ezeros, o najmos pofindom ole lovendar, so man sas utušovne...“

„The pofinena tuke o najmos?“

„Phende, hoj hi, ale me nadžanav, sar dugones, me mušinav te džal andre bufi...“

„Odava mušines, oda nane...“

„Me phirava sako džives te rodel e bufi, me som sikhadi te kerel...“ phenel the sikra asandiľa.

„No, me tuke požičina, ale napisinav pro papiris, the tu pisineha tiro nav.“

„Hi, hi, pisinav o nav, ipen!“ Pisinđahas the le satanoske o nav. Džanav, so ajso dživipen hin, sar joj pes resta.

„No, adaj hin o love, pisin o papiris, the gin, romňije, ma siđar avka...“

„Me nachaľom duj džives, džanes, s'odava hin...“

„Prebačin, me nadžanavas...“

„Me džanav, tumen nadžanen, so hin bokh...“

„Romňije, čak de pre tute bari briga, ezeros nane ajci love, kampses polokones...“

„Kana te dav pale o love?“

„Sar tut avela bufi, namušines te siđarel...“

„Avka tuke palikerav igen, me imar džav...“ phenel the džal het.

Achaľuvav lake, džanav, so hin bokh. Nakamav šoha andre miro iletos te dživav avka, kaj te man nael so te chal. Sakoneske pes odava šaj

ačhol adađives, adaj andro Čechiko imar hine but manuša bijo kher. Sar avila e demokracija, hin buter ajse manuša, sar andre Amerika, bijkheribnaskera manuša.

Avka odava kezdinel, o pijiben, drogi abo automati, abo ačhol bije bufi. Odava sakoneske pes šaj ačhol, hoj ačhol bijkheribnaskero. Varekaske hin jekh, sar dživel, ale hine ajse manuša, so pes kamen te resel avri, te dživen pale sar manuša!

Geľa preku varesave čhona, the mange avla pre godi e gadži, so mandar požičina o love. Ñikhaj la nadikhľom aňi narestom, joj, kamav, kaj te lake avel mištes. Imar hin adaj o jevend, e Karačoňa tiž, mušinav te džal te cinel o darkici, kaj man te avel o klidos!

„Hin o darkici vaš o čhavore, abo avela sar sako berš...“

„Odava šaj džanes, hoj hin, ma starin tut...“

„Prindžarav tut, mindig pro utušovno richtines!“

„Ale apko, savoro hin kerdo, zabalimen, dža, vareko zvoňinel, phuter avri!“

„O čhavore talam?“ Miro phuterđa avri o vudar, the hin cicho.

„K'oda?“

„Nadžanav, varesave gadže, murš džuvľaha.“

„Lačo džives, tumari romňi hin khere?“ phučel e gadži.

Džav ko vudar. Hin lake ajse je-pašel berš, paš late terđol murš, hin leske ajse pandžvardeš the pandž, la gadžija talam prindžarav.

„Lači rat, aven andre. Naprinđžaras amen?“

E gadži asandiľa the phenel: „Prindžaras amen, tu mange požičinaľ ezeros, igen mange pomožindaľ. Anav tuke pale, the tiž darkocis tel o stromkos.“

„Aven, bešaha ko skamind, vakeraha čulo, so phenen? Pijen kava?“

„Hi, palikeras!“ E gadži andal o bugelaris liňa avri ezeros, del mange, the e škatuľka o darkicodes del pro skamind.

„O darkocis namušines te del. Me som zvedavi, sar dživehas, kana gelal khatar mande.“

„Šaj phenav, hoj o bachtipen andro bibachtalipen avľa, imar diliňaluvav, na? No, geľom khatar tute, the kamavas varesavo tato chaben. Avka geľom andre jekh karčmica, the odoj chavas zumin, the o knedliki. No varesar pre mande dikhenas ajse terne rakle, džavas avri, the ola duj rakle mandar savoro line. The o love, the o papiri, the mare-nas man igen, the palek imar nadžanav nič.“ Ačhila te vakerel, imar vakerel lakero rom.

„Ande la pre chirurgija, kaj me somas pal e operacija. Oda sas igen baro, sas igen domardi, nadžanenas, či dživela. Phenav, hoj savore pre late duminahas, the sako džives pre late phučkerahas, sar hin lake. Pal o trin džives preku ušľifa, the imar lake sas feder. Tel o jekh kurko šaj phirelas, the maškar amende ačhila o kamiben, so phenes, Marka?“

„Hi, ale sar avri dičhuvavas...“

„Odava salas čak kalarkerđi, th'avka salas nekšukareder...“

„The sar tuke pomožinda o foros?“

„Nisar! Sas mange phagerđi e čang, the našťik phiravas, telefoňinavas lenge, jon mange napafanas...“

„Oda natroman jon te kerel!“

„Ale jon šaj keren, so čak kamen, čak amen natromas te kerel nič. Mandar pes starinelas o Honzas, amen amen liňam, imar jekh čhon sam jekhetane...“

„Me tumenge dav bari bacht, som rado, hoj tumen pes rakhľan!“

Čačes somas rado!

Avka sar jon pomožinen? Nisar! Me šoha nasomas pre socijalka te mangel o love, namušinavas pre len-de te užarel, so man dena. Akaňik som imar duchodcas. Namušinav te daral, abo mušinav...?

Irena Eliášová

Už nechci být nemocná

„Na, tady máš teploměr, změřím-e...“ Můj manžel mi nedá pokoj.

„Říkám, že teplotu nemám...“

„Já ti věřím, ale změřit můžeme, ne?“ On si nedá říct, jako kdybych byla malé dítě, už mě pěkně šťve!

„Dej sem ten teploměr!“ Poslechnu, jinak nebude klid.

„No co, máš horečku, mamko?“

„Ne, koukej, kolik to ukazuje, 36,9. Takže už dáš pokoj, mám jenom kašel a bolí mě v krku...“

„Z toho může být vážná nemoc...“

„Prosím tě, hlavně udělej dobrý čaj s citronem a buď v pokojíku...“

„Už ti ten čajíček nesu, mamko, léky sis vzala?“

„Jasně, vzala! Chci být sama, hlavně se chci vyspat, už jsem nespala tři noci...“

„Pane bože, snad budeš spát v noci, a ne teď, koukej na televizi...“

„Ne, ty mi všechno nařizuješ, nechci, budu spát!“

„Jak chceš, jen nevím, jak usneš, chudáčku můj.“

Je pravda, že mi spát nejde, kašel mi nedá spát. Ale já jsem si tajně vzala tabletku na spaní a spolkla. Můj dědula o tom neví nic, ten by vyváděl! Čekám, až krásně usnu, ale ono to moc nejde.

„Už jsi ten čajíček vypila, mamko? Tak tady máš ještě jeden hrnek s čajem a nechám tě...“

Mám zavřená víčka a on si myslí, že spím. Pomaloučku odchází z mého pokoje a tiše zavírá dveře.

Jenomže já už opravdu krásně spím... jak mi je hezky, ale kde to jsem? To přeci není přítomnost! Kde jsem a v jakém roce? Jdu měs-

tem a vidím, jak jsou ty ulice plné lidí, a jaké jsou fronty u prodejen, co se děje? Kde to jsem? Postavím se do fronty, abych promluvila s někým. Asi stojím blbě, přede mnou stojí starší paní a je dost protivná.

„Paní, nemyslete si, že vykoupíte všechno maso, vy jste zvyklí kupovat hodně!“

„Ale já paní...“

„Nevymlouvejte se, vy Cikáni kupujete hodně masa a nekoukáte na druhé...“

Radši zavru pusu, než se s ní bavím. Koukám na výlohu na ceny masa. To snad není možné, buček 1kg 20 Kčs, kotlety 1kg 38 Kčs, panebože! To není možné! Ty ceny byly za nás, když já byla mladá, za komoušů. Tak není těžké uhodnout, v jakém roce jsem.

Přesto jsem hodně zvědavá a ptám se jedné mladé maminy: „Prosím vás, můžete mi říct, jaký je rok?“

Kouká na mě jako na blázna. „Paní, vidím, že máte vysoký věk, asi sedmdesát, že? To se nedivím, že si nepamatujete, máme rok 1963.“ Usmála se, ale nechce se se mnou dál bavit, otočila se ke mně zády.

Se mnou se otočil celý svět! Takže mně je sedmdesát roků a jsem ve městě, kde byla moje rodina, kde jsem se narodila, jak to? Musím se dát do běhu a jít do osady, kde jsou moji milovaní. Běžím, jak jen mohu, hlavou se mi honí myšlenky, jestli máma a táta žijí...“

„Haló, paní, kam tak utíkáte?“ zastavila mě jedna mladá žena.

„K romské osadě, mám tam rodinu...“

„Milá paní, ta romská osada je už jen kousek...“

Jsem ráda, ta mladá mi je povědomá. Konečně jsem dorazila, všechno je to tady, jak bylo. Baráčky, sice malé, ale pěkné, zděné, u každého domku malá zahrádka. Ťukám na dveře našeho domku, ale nikdo mi neotvírá. Tak беру za kliku a otvírám. Jsou tu všichni moji milovaní, rodiče a sourozenci.

„Kdo jste a co chcete, paní?“ ptá se mě moje mamínka.

Nevím, co říct, pravdu nemůžu, nevěřili by mi. Musím klamat, i když s těžkým srdcem. „Jsem z daleka a nemám kam jít, za chvíli bude tma a já...“

Moje maminka na mě kouká, prohlíží si mě a pomalu mi říká: „Cikáni nikdy nevyhodí člověka, když nemá kam jít, jsme zvyklí pohostit a dát spaní, pojďte ke stolu.“

Maminka je hodný člověk, vždy byla. Ale vidím, že jsou všichni nešťastní, mají jakousi velkou starost. Rozhlížím se po všech, nejmladší bratr leží na posteli a hrozně kašle, vypadá to jako astma. Mají o něj strach, a dost velký, maminka ho drží za ramena a pláče. Hnusný kašel... Já si vzpomínám, v kapse jsem měla sprej, Berodual, v naší době se užívá při astmatu. Rychle sahám do kapsy a je tu! Hurá! Ale jak je přesvědčit?

„Můžu mu pomoci?“ ptám se.

„Jak vy mu můžete pomoci, stará ženská...“

„Nebojte se, mám lék a ten mu zastaví ten kašel...“

„Koukněte, kolik léků máme pro něj...“

„Ano, vidím, ale tento nemáte, nebojte se, já mu neublížím!“

Maminka se dívá na otce a říká: „Paní, zkuste to, ale opatrně...“

„Paní, zkuste to“ mi říká... moje srdce poskočilo, maminko, kdybys věděla, kdo jsem!

„Honzíku, vydechni a potom zatáhneš do sebe, ano? Rozuměl jsi mi?“

„Ano, rozumím.“

Nastříkala jsem Honzíkovi do krku a jeho kašel za pět minut utichl. Všichni se diví, jak je to možné.

„Paní, kde jste vzala ten lék?“ ptají se mě.

„Tam, kde žiju já, jsou jiné léky a jiné léčení, je to všechno trochu posunutá a jiné...“

„A mohla byste nám sehnat ty léky pro Honzíkova?“

Nevím, co říct, nemohu jim to slíbit, není to možné.

„Třeba se ten lék vyrobí i tady...“

„Kdepak, nic takového tu není...“

„Já vám tu nechám ten sprej, tady ho máte. Jakmile bude mít záchvat, at si stríkně a uleví se mu.“

„Moc děkujeme, pán Bůh vám to zaplatí!“

Ráda bych si s nimi povídala, ale oči se mi zavírají, jsem unavená a chce se mi spát. Moje maminka mě odnesla na postel a já jsem se cítila jako miminko. Takový pocit jsem měla u svých rodičů, nejhezčí na světě, to snad mají všichni lidé!

Hnusný kašel mě probudil... „Pojď sem, dej mi teplý čaj a sprej!“ volám na manžela.

„Už jdu, ale sprej nemůžu najít!“

„Počkej, mrkni se do kapsy županu.“

„Není, nikde sprej nemáš, mamko!“

„To nevadí, dám si ho napsat, zavolám doktorce...“

„Spala jsi dlouho a mluvila jsi ze spaní, co se ti zdálo?“

„Tak krásný sen jsem dlouho neměla. Ale ta nemoc mě vzbudila dřív než...“

„Vstala jsi přesně, bereš antibiotika, tak...“

Už nechci být nemocná...
Irena Eliášová

ROMA tv

hledá do svého teamu nové posily na tyto pracovní pozice:

moderátor

zvukař
kameraman a střiháč

grafik

své CV posílejte na:
romatv@seznam.cz

Ceník inzerce

celá strana 5 000 Kč (rozměr 26×40)

1/2 strany 3 500 Kč (rozměr 26×20 nebo 40×13)

1/4 strany 1 500 Kč (rozměr 13×20)

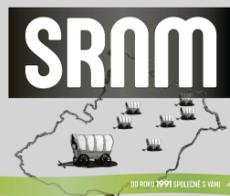
menší formát – 7 Kč/cm²

Sleva při opakované inzerci na druhé a další vydání 25%

žádosti o inzerci na: holomkova@srm.cz

Adresa redakce Romano hangos
a Společenství Romů na Moravě

Cejl 460/35, Brno 602 00
tel.: 545 246 673 www.srm.cz
číslo účtu: 2300661977/2010

Předplatné Romano hangos

příjmení, jméno:
název organizace:
adresa, PSČ:
e-mail: telefon:
počet objednaných výtisků:

způsob platby: hotově složenkou
 bankovním převodem bez faktury; variabilní symbol:
 bankovním převodem na fakturu

vyplněný formulář zašlete na adresu: Romano hangos, Cejl 460/35,
Brno 602 00. Fio banka, číslo účtu: 2300661977/2010

cena předplatného pro rok 2022 je 300 Kč

...lepší architektura i život

Muzeum
romské kultury
Vás zve na výstavu

Minulost
a budoucnost
vily na
Velvarské

Národní technická knihovna

Technická 2710/6
160 80 Praha 6
techlib.cz

Muzeum romské kultury státní příspěvková organizace

Bratislavská 67
602 00 Brno
rommuz.cz

Výstava je k vidění v budově
Národní technické knihovny
v Praze

7/10 — 30/11/2022

Otevírací doba:

Pondělí–pátek: **8–22 h**
Sobota, neděle, svátky: **10–22 h**

Projekt Centrum Romů a Sintů
v Praze je financován
Norskými fondy

S finanční podporou

